

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу ЗАРІЧНОЇ Яни Ігорівни
**«Кінофестивалі в Україні як інститути культурної легітимізації:
динаміка форматів, кураторські стратегії та адаптивність в умовах
кризи»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки
зі спеціальності 034 Культурологія

Актуальність теми дослідження

Дисертаційна робота Зарічної Яни Ігорівни «Кінофестивалі в Україні як інститути культурної легітимізації: динаміка форматів, кураторські стратегії та адаптивність в умовах кризи» є актуальною, оскільки кінофестивальний рух завжди користувався популярністю у соціокультурному житті в усьому світі. Українські кінофестивалі пов'язані з національною кіноіндустрією, видимістю та розповсюдженням національного кіно, тож системне вивчення кінофестивалів в Україні на тлі уваги наукової спільноти до масових феноменів, які відіграють пріоритетну роль у сучасній культурі, є вкрай важливим. Тема дослідження набуває особливої актуальності в сучасних умовах російсько-української війни, коли кінофестивалі виконують не лише культурні, але й комунікативні, громадянські та дипломатичні функції: документують досвід війни, формують міжнародну підтримку України, забезпечують видимість українського кіно та слугують просторами громадянської солідарності.

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформульованих в роботі, їх наукова новизна

Дисертація Я. І. Зарічної – це комплексне і цілісне дослідження, у якому висуваються та успішно розв'язуються важливі для сучасної культурологічної науки питання. Для проведення науково об'єктивного дослідження застосовано комплекс методів, зокрема, міждисциплінарні методи, добір яких зумовлений необхідністю всебічного аналізу кінофестивалів як інституційних платформ культурної публічності: інституційний аналіз; порівняльний метод; контент-аналіз; кейс-стаді українських фестивалів та ін.

Аналіз дисертації дає підстави стверджувати, що мета роботи досягнута. Теоретичні та методологічні положення і висновки є результатом авторських досліджень. Наукова новизна дисертаційної роботи І. Я. Зарічної полягає у тому, що дисертанткою вперше було комплексно проаналізовано українські кінофестивалі як цілісний соціокультурний феномен, що поєднує інституційний, публічний, культурний та громадсько-комунікативний виміри. Вагомим є виокремлення кураторських стратегій українських кінофестивалів як механізмів формування інтерпретативних рамок культурного продукту, завдяки яким фестивалі не лише презентують фільми, а й вибудовують смислові акценти, задають контексти прочитання, формують і переозначають культурні наративи. У дисертації удосконалено типологію українських кінофестивалів з урахуванням таких системотворчих чинників, як інституційні характеристики, функціональні ролі і публічні практики; обґрунтовано ключові критерії типологізації (масштаб охоплення; вид кінопродукції; метраж фільмів; цільова аудиторія; тематична та жанрова спеціалізація; періодичність).

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Структура і зміст дисертації відповідають встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (346 найменувань), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 281 сторінку, у тому числі основного тексту 191 сторінку.

У *Вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, визначено мету, завдання наукового пошуку, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну, практичне значення та апробацію одержаних результатів, відомості про особистий внесок дисертантки, публікації.

Матеріал розділів і підрозділів відповідає назвам, свідчить про виконання сформульованих завдань. Кожен розділ логічно та послідовно розкриває основні аспекти досліджуваної проблематики, завершується висновками, що констатують та відображають основні наукові результати, отримані дисертанткою. З цією метою авторкою проаналізовано діяльність

54-х кінофестивалів України, що проходили в різні часи від появи першого кінофестивалю «Молодість» до сьогодні, особливу увагу звернено на організацію великих кінофестивалів – КМКФ «Молодість», Одеський МКФ, Docudays UA, KISFF, Wiz-Art, LINOLEUM та ін.

У *першому розділі* досліджено стан наукового розроблення проблеми, розглянуто кінофестиваль як форму культурної публічності, що є ключовою категорією для інтерпретації кінофестивалю як інституційного простору соціальної взаємодії, комунікації та смислотворення.

У *другому розділі* висвітлено організаційні формати кінофестивалів, проаналізовано кураторські стратегії та політику відбору на українських кінофестивалях, виявлено виклики і трансформації кінофестивалів у кризових умовах, зокрема, під час пандемії COVID–19 і в умовах російсько-української війни.

У *третьому розділі* охарактеризовано кінофестивалі як соціокультурну подію, як платформу репрезентації українського кіно, визначено і проаналізовано освітню та індустрію складові кінофестивалів (майстер-класи, пітчінги, копродукційні маркети, резиденції та кіношколи); визначено основні функції українських кінофестивалів як соціокультурних подій; механізми їх впливу на різні сегменти суспільства.

Прикінцеві *Висновки* ґрунтуються на комплексному аналізі українських кінофестивалів не як розрізнених подій, а як багатовимірних соціокультурних інститутів культурної публічності. Підсумовано, що українські кінофестивалі одночасно працюють на рівні культурного виробництва, соціальної взаємодії, інституційної динаміки та локального розвитку, що дає підстави розглядати їх не лише майданчиками демонстрації кіно, а комплексними інституціями, здатними впливати на культурний розвиток територій, професійну динаміку галузі та формування громадянського суспільства. Акцентовано, що різні моделі взаємодії з державою, ринком, спільнотами та міжнародними партнерами визначають специфіку функціонування фестивалів і забезпечують гнучкість усієї системи. Доведено, що українське фестивальне кіно за період

1990–2025 років демонструє чітку еволюційну динаміку, що корелює з ключовими етапами формування сучасної української ідентичності: етап деполітизації (1990-ті – 2013); етап політизації (2014–2021); етап документалізації (2022–2025). Підсумовано, що в умовах повномасштабної війни фестивалі продемонстрували надзвичайну адаптивність і стійкість. Звернено увагу, що українські фестивалі перетворилися на архіви колективної травми, де фіксація воєнної реальності є пріоритетом. Зокрема, ідентифіковані тематичні кластери «Дитинство у війні» та «Культура як опір» стали свідомою стратегією для просування в міжнародних програмах. Це маркує перетворення фестивалю на важливий інструмент культурної дипломатії та ефективний канал комунікації зі світовою спільнотою.

Роботі притаманна цілісність, послідовність викладення матеріалу, логічна довершеність, чіткість сформульованих висновків. Стиль тексту дисертації відповідає науковим стандартам. Візуальний матеріал і таблиці, розміщені у тексті і у додатках до дисертації, вдало доповнили та проілюстрували весь дослідницький процес.

Практичне значення роботи

Результати дослідження мають практичне значення, можуть бути використані, насамперед, у навчальному процесі при розробці лекційних курсів і спецкурсів із культурології і мистецтвознавства, зокрема, культурної політики, аудіовізуальних студій та ін. Теоретичні висновки та зібраний фактичний матеріал можуть бути корисними організаторам кінофестивалів – при моделюванні інституційної структури подій, укладанні регламентів, розробленні кураторських стратегій, програмних профілів та кризових протоколів у періоди нестабільності. Результати дослідження можуть бути також використані для подальших наукових досліджень кінофестивального руху.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях

Дисертаційна робота Я. І. Зарічної виконана особисто. Наукові положення та науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати висвітлено у 11-ти публікаціях, 10 з яких – одноосібні, із них – 3 статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України зі спеціальності «Культурологія»; 7 публікацій апробаційного характеру – у збірниках тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях; 1 стаття додатково висвітлює зміст дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

1. У роботі констатовано виявлення «латентних функцій» кінофестивалів, проте методологія їхньої ідентифікації потребує докладнішого обґрунтування. Доцільно було б експліцитно роз'яснити, які саме методи застосовано (спостереження, дискурс-аналіз, теоретична дедукція) та за якими критеріями латентні функції відрізняються від дослідницьких інтерпретацій. Варто було б також обговорити можливість впливу інших чинників на виявлені ефекти.

2. Дослідження охоплює тридцятип'ятирічний період (1990–2025) з гетерогенними соціально-політичними контекстами. Видається, що концентрація на окремому етапі могла б забезпечити більшу аналітичну деталізацію. Доцільно було б обґрунтувати вибір саме такого широкого темпорального діапазону та продемонструвати, як саме враховується специфіка кожного з виокремлених періодів у загальній аналітичній рамці.

3. Робота зосереджена на українському матеріалі без систематичного компаративного виміру. Включення порівняльного аналізу з фестивалями інших постсоціалістичних країн (Польща, Чехія, Балтія, Грузія) дозволило б диференціювати специфічно українські особливості від загальних постсоціалістичних паттернів. Це посилює б евристичний потенціал

дослідження та розширило б можливості теоретичної генералізації його висновків.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Дисертаційне дослідження Зарічної Яни Ігорівни «Кінофестивалі в Україні як інститути культурної легітимізації: динаміка форматів, кураторські стратегії та адаптивність в умовах кризи» є самостійною, завершеною роботою, відзначається теоретичною і практичною новизною, відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а його авторка – Зарічна Яна Ігорівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 Культурологія.

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри тележурналістики
та майстерності актора
Київського національного університету
культури і мистецтв

Алла МЕДВЕДЄВА

Підпис	<i>А. Медведєва</i>	з свідомістю
Начальник ВК	<i>А. Медведєва</i>	
<i>22</i>	<i>12</i>	20 <i>25</i> р.